

ДОСЛІДЖЕННЯ СОБИСТІСНИХ І МІЖСОБИСТІСНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ФОРМУВАННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ ПІДЛІТКІВ-ДІАБЕТИКІВ

Анотація. У статті наведено дані дослідження впливів значущих інших на процес формування Я-концепції підлітків-діабетиків та визначено його особистісні і міжособистісні детермінанти. Отримані в дослідженні формули регресійного аналізу дають змогу з'ясувати зв'язки, що існують між специфічними компонентами Я-концепції підлітків-діабетиків та особливостями їх стосунків зі значущими іншими. Проаналізовано особистісні і міжособистісні детермінанти формування Я-концепції підлітків-діабетиків, а саме: самооцінка стану здоров'я підлітків-діабетиків, упевненість в собі, здібності, власна успішність, зовнішність, самоповага, стосунки з батьками, друзями, однокласниками, вчителями, а також екстернальність, егоїстичність, агресивність, підозрілість, підпорядкування, дружєлюбність, альтруїзм, домінування, прихильність. Виявлено структуру взаємозв'язків особистісних та міжособистісних детермінант та можливості прогнозування їх впливів. Описано особливості взаємин підлітків-діабетиків із значущими іншими та вплив останніх на формування специфічних компонентів Я-концепції.

Ключові слова: Я-концепція, множинний регресійний аналіз, собистісні і міжособистісні детермінанти формування Я-концепції підлітків-діабетиків.

Постановка проблеми. Значне підвищення кількості підлітків, хворих на діабет змусило нас звернутися до цієї проблеми не тільки як медичної, а також як соціально-психологічної. Напруженість аутоімунних процесів,

гормональна перебудова організму в критичні періоди передстатевого та статевого дозрівання підлітка, актуалізація потреби в самоствердженні, емоційній прихильності, в освоєнні нових соціальних зв'язків, у досягненні власної значущості в очах інших людей ускладнюється коливанням самооцінки, появою неадекватних форм психологічного самозахисту, порушенням особистісної самоіндетифікації, інтрапсихічної адаптації, що й визначає психологічну складність перебігу цукрового діабету й труднощі компенсації цієї хвороби. Специфічна ситуація діабету актуалізує у хворих підлітків мотив збереження життя, поряд з цим відбувається формування внутрішньої картини хвороби, що впливає на розвиток Я-концепції підлітка-діабетика. Під впливом таких соціально-психічних навантажень підліток-діабетик виробляє свою, нерідко викривлену схему інтерпретації стосунків з оточуючими, очікувань і ставлень з боку інших людей. Я-концепція підлітка узгоджує внутрішній світ, інтерпретує досвід та виробляє власне очікування особи від оточення. [1, с.39] Так в своїй роботі Р.Бернс «Розвиток Я-концепції та виховання» звертає увагу на ключову роль в становленні Я-концепції дитини значущих інших. [1, с.227] Відповідно в нашому дослідженні ми ставимо завдання пошуку шляхів формування позитивної Я-концепції підлітка-діабетика на основі організації інтегрованої взаємодії значущих для нього інших людей.

Мета статті: визначити особистісні та міжособистісні детермінанти формування Я-концепції підлітків-діабетиків; з'ясувати зв'язки, що існують між специфічними компонентами Я-концепції підлітків-діабетиків та особливостями їх стосунків зі значущими іншими; описати особливості взаємин підлітків-діабетиків із значущими іншими

та впливу останніх на формування Я-концепції підлітків-діабетиків.

Вивчення в нашій роботі особливостей впливу значущих інших на формування Я-концепції підлітків-діабетиків передбачало, по-перше, дослідження структурно-змістових особливостей Я-концепції підлітків-діабетиків порівняно зі здоровими підлітками, що формуються під впливом інвалідизуючої хвороби, по-друге, виокремлення значущих осіб, які дійсно мають найсильніший вплив на становлення самосвідомості підлітків-діабетиків, і, урешті-решт, визначення особливостей міжособової взаємодії підлітків, хворих на діабет, із значущими іншими та вплив цих стосунків на формування їхньої Я-концепції.

У дослідженні узяли участь 75 підлітків-діабетиків із Дніпропетровської обласної загальноосвітньої санаторної школи-інтернату №5 I-III ступенів для дітей, хворих на цукровий діабет та загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступенів для дітей, хворих на цукровий діабет м. Харкова, а також 75 «здорових» підлітків – учнів школи № 39 м. Києва віком від 11 до 16 років. Вибірки було урівноважено за ознакою статі та віку. Експериментальною базою для проведення дослідження були спеціальні школи-інтернати України для дітей-діабетиків м. Дніпропетровська і м. Харкова, а також дитяча лікарня м. Києва "Охматдит" і дитяче відділення клініки інституту ендокринології й обміну речовин НАН України. Усіх респондентів було умовно об'єднано у дві групи. Молодшу групу склали підлітки віком 11-13 років, до старшої групи увійшли підлітки віком 14-16 років, які хворіють на цукровий діабет.

Результати дослідження та їх аналіз. Психологічні особливості Я-концепції здорових підлітків та підлітків, хворих на діабет, ми простежили, використовуючи *порівняльний*

метод. За одиниці порівняльного аналізу було взято змістові характеристики Я-концепції, локус контролю, особливості інтерперсональної поведінки, а також особливості Я-концепції підлітків-діабетиків Так в дослідженні було використано опитувальник інтерперсонального діагнозу Т. Лірі [4, с.684], методика діагностики рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера, методика прямого оцінювання та суб'єктивного шкалування - методика дослідження самооцінки Дембо-Рубінштейн у модифікації А.М. Прихожан [4, с.559], використано непряму проєктивну методику колірний тест ставлень Еткінда. [4,с. 634]

Таким чином було встановлено, що основними характеристиками Я-концепції підлітків діабетиків є екстернальність, агресивність, егоїстичність, підозрілість, підпорядкувальність, недружелюбність, низька самооцінка стану власного здоров'я, успішності, самоповага, впевненість, здібності, зовнішність, стосунки з батьками, друзями, вчителями, однокласниками, а також низький рівень домагань щодо здоров'я, та високий щодо власної творчості.

Для визначення особистісних і міжособистісних детермінант формування Я-концепції підлітків-діабетиків було застосовано множинний регресійний аналіз, який за допомогою лінійного рівняння розкриває зв'язок між одною залежною змінною, та декількома незалежними змінними, [2, с.240], Така модель дозволяє пояснити механізм впливу незалежних факторів на залежну змінну та визначає суттєві вагомні фактори.

Отримані в нашому дослідженні формули регресійного аналізу дають змогу з'ясувати зв'язки, що існують між специфічними компонентами Я-концепції підлітків-діабетиків та особливостями їх стосунків зі значущими іншими. Така процедура передбачає певний порядок дій. Отже, спершу було визначено особливості стосунків підлітків-діабетиків зі

значущими іншими, оцінені самими респондентами за методикою Дембо-Рубінштейн, та особливості їх Я-концепції. Далі було застосовано кореляційний аналіз, що дало змогу визначити всі можливі кореляційні зв'язки між незалежними (стосунки зі значущими іншими) і залежними (особливості Я-концепції, насамперед екстернальність, агресивність, егоїстичність, підпорядкованість) змінними. Нарешті було отримано регресійні формули міжособистісних детермінант формування Я-концепції підлітків-діабетиків [3, с.256].

За допомогою регресійного аналізу проведено кількісно-якісне обґрунтування впливу значущих інших на формування Я-концепції підлітків-діабетиків. Визначено, що **загальна екстернальність** пов'язана з екстернальністю у сфері досягнень, у сфері невдач, у сімейних відносинах, у виробничих стосунках, у сфері міжособистісних відносин, стосовно здоров'я і хвороби ($p \leq 0,001$), а також від бажаних стосунків з друзями ($p \leq 0,01$). Нижче наводяться отримані формули в результаті проведеного множинного регресійного аналізу. За формулою 1 виявлено в якій мірі екстернальність пов'язана із сукупністю факторів, які мають коефіцієнти, зазначені у формулі 1.

Формула 1.

Загальна екстернальність підлітків-діабетиків = 1,507 + 0,168(екстернальність у сфері досягнень) + 0,416(екстернальність у сфері невдач) + 0,223(екстернальність у виробничих стосунках) + 0,163(екстернальність стосовно здоров'я і хвороби) + 0,016(бажані стосунки з друзями)

Ця формула визначає 92,6% дисперсії. Загальна екстернальність позитивно залежить від показників екстернальності у різних сферах (досягнень, невдач, навчальній діяльності та у сфері здоров'я та хвороби), та бажаних стосунків з друзями. Тобто, на думку підлітків-діабетиків, якби

у них були кращі стосунки з друзями, то і усе в їхньому житті було б краще. При цьому найбільшою мірою така екстернальність проявляється у найважливіших для них сферах, у тому числі і щодо здоров'я та хвороби.

Оцінка свого **стану здоров'я** має позитивний зв'язок з такими факторами: бажане (ідеальне) здоров'я ($p \leq 0,001$), впевненість у собі ($p \leq 0,001$), стосунки з друзями та стосунки з однокласниками ($p \leq 0,05$), негативний – з самоповагою і підпорядкуванням ($p \leq 0,05$).

Формула 2.

Самооцінка стану здоров'я підлітків-діабетиків = $7,955 + 0,301(\text{бажане здоров'я}) + 0,432(\text{впевненість у собі}) + 0,054(\text{стосунки з друзями}) + 0,145(\text{стосунки з однокласниками}) - 0,112(\text{самоповага}) - 0,733(\text{підпорядкування})$

Формула виявляє 54,8% дисперсії. Чим сильніше підлітки-діабетики бажають мати добре здоров'я, чим упевненіше вони себе почувають, чим краще у них стосунки з друзями та однокласниками, чим менше вони схильні до підпорядкування, тим краще вони оцінюють стан свого реального здоров'я.

Самооцінка впевненості підлітків-діабетиків пов'язана з такими категоріями, що мають найбільший зв'язок: самооцінка реального здоров'я ($p \leq 0,001$), самоповага, зовнішність, бажана впевненість у собі ($p \leq 0,05$). Основні детермінанти впевненості підлітків-діабетиків описує формула 3 ($p \leq 0,001$).

Формула 3.

Самооцінка впевненості підлітків-діабетиків = $0,513(\text{самооцінка реального здоров'я}) + 0,186(\text{самоповага}) + 0,222(\text{бажана впевненість у собі}) + 0,172(\text{зовнішність}) - 18,222$

Наведена формула визначає 49,1% дисперсії. Тож, упевненість підлітків-діабетиків передусім залежить від їхньої

оцінки власного здоров'я, від самоповаги та впевненості у своїй зовнішній привабливості.

Ще одна категорія, що відрізняє підлітків-діабетиків від їхніх здорових ровесників – це **самооцінка власних здібностей**. Тут виділилося п'ять детермінант, що позитивно корелюють із оцінкою власних здібностей: оцінка власної творчості ($p \leq 0,05$), стосунки з батьками ($p \leq 0,001$), однокласниками ($p \leq 0,01$), бажані стосунки з вчителями ($p \leq 0,05$), ставлення до вчителя (визначено за колірним тестом ставлення Еткінда) ($p \leq 0,05$).

Формула 4.

Самооцінка здібностей підлітків-діабетиків = 0,151(самооцінка власної творчості) + 0,331 (стосунки з батьками) + 0,213(стосунки з однокласниками) + 0,341(бажані стосунки з вчителями) + 1,904 (ставлення до вчителя) - 10,115

Формула виявляє 53,9% дисперсії

Самооцінка власної **успішності** підлітків-діабетиків залежить від чотирьох чинників: бажаної успішності ($p \leq 0,001$), впевненості у собі, стосунків з батьками ($p \leq 0,05$), самооцінки власної зовнішності ($p \leq 0,01$). Означені детермінанти успішності підлітків-діабетиків мають такі коефіцієнти та ієрархію, зазначені у формулі 5 ($p \leq 0,001$).

Формула 5.

Самооцінка власної успішності підлітків-діабетиків = 0,586 (бажана успішність) + 0,213 (впевненість у собі) + 0,295(самооцінка власної зовнішності) + 0,147(стосунки з батьками) – 42,003

Наведена формула визначає 54,3% дисперсії.

Самоповага підлітків-діабетиків визначається у зв'язку із такими категоріями – здібності, впевненість, бажана самоповага ($p \leq 0,01$), бажана успішність, стосунки з батьками

($p \leq 0,05$). Особистісні детермінанти самоповаги підлітків-діабетиків мають такі коефіцієнти та ієрархію, зазначені у формулі 6 ($p \leq 0,001$).

Формула 6.

Самоповага підлітків-діабетиків = 0,310(здібності) + 0,227 (бажана успішність) + 0,362(бажана самоповага) + 0,305(впевненість) + 0,184 (стосунки з батьками) – 43,578

Наведена формула виявляє 48,7% дисперсії.

Особливості оцінки власної **зовнішності** залежать від трьох детермінант: здібностей, впевненості, бажаної зовнішності ($p \leq 0,001$). Коефіцієнти та ієрархію означених детермінант наведено у формулі 7 ($p \leq 0,001$).

Формула 7.

Самооцінка зовнішності підлітків-діабетиків = 0,448(здібності) + 0,329(впевненість) + 0,764(бажана зовнішність) – 52,147

Формула визначає 46,1% дисперсії.

Стосунки з батьками залежать від трьох детермінант: здібності, бажані стосунки з батьками ($p \leq 0,001$), стосунки з друзями ($p \leq 0,01$). Означені детермінанти стосунків підлітків-діабетиків з батьками показано у формулі 8 ($p \leq 0,001$).

Формула 8.

Стосунки підлітків-діабетиків з батьками = 0,582(здібності) + 1,128(бажані стосунки з батьками) + 0,252(стосунки з друзями) – 91,365

Формула 8 визначає 57,1% дисперсії.

Стосунки з друзями позитивно корелюють з бажаним станом здоров'я ($p \leq 0,001$), стосунками з батьками ($p \leq 0,01$), бажаними здібностями, самооцінкою зовнішності, творчістю ($p \leq 0,05$), негативно – з бажаною творчістю ($p \leq 0,001$).

Коефіцієнти та ієрархію означених детермінант наведено у формулі 9 ($p \leq 0,001$).

Формула 9.

Стосунки підлітків-діабетиків з друзями = 0,391(бажане здоров'я) + 0,250(бажані здібності) – 0,541(бажана творчість)+0,201 (зовнішність)+0,273 (стосунками з батьками) – 3,297 (творчість) – 37,825

Означена формула виявляє 47,4% дисперсії.

Стосунки з однокласниками мають позитивний причинно-наслідковий зв'язок з самооцінкою реального стану здоров'я ($p \leq 0,01$), бажаними стосунками з однокласниками, стосунками з вчителями, здібностями ($p \leq 0,001$). Означені детермінанти наведено у формулі 10 ($p \leq 0,001$).

Формула 10.

Стосунки підлітків-діабетиків з однокласниками = 0,282(здоров'я) +0,583(бажані стосунки з однокласниками) + 0,455(стосунки з вчителями)+3,158 (здібності) – 22,842

Формула 10 визначає 62,8% дисперсії.

Стосунки підлітків-діабетиків з вчителями залежать від їхньої творчості, оцінки підлітком вчителя ($p \leq 0,01$), стосунків з однокласниками, бажаних стосунків з вчителями ($p \leq 0,001$). Коефіцієнти та ієрархію означених детермінант наведено у формулі 11 ($p \leq 0,001$).

Формула 11.

Стосунки підлітків-діабетиків з вчителями = 0,244(творчість) +0,458(стосунки з однокласниками) + 0,609(бажані стосунки з вчителями)+2,270 (ставлення до вчитель) – 28,773

Формула 11 виявляє 54,2% дисперсії.

Егоїстичність має позитивний причинно-наслідковий зв'язок із залежністю ($p \leq 0,001$), негативний – із дружелюбністю, агресивністю, підозрілістю. Означені

детермінанти егоїстичності підлітків-діабетиків мають такі коефіцієнти та ієрархію, зазначені у формулі 12 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 12.

$$\text{Егоїстичність} = 5,329 + 0,630(\text{залежність}) + 1,070(\text{дружелюбність}) - 0,683(\text{прихильність}) - 0,387(\text{агресивність}) - 0,533(\text{підозрілість})$$

Формула 12 визначає 83,7% дисперсії.

Агресивність має позитивний причинно-наслідковий зв'язок з авторитарністю ($\rho \leq 0,001$), егоїстичністю, залежністю ($\rho \leq 0,05$), негативний – з прихильністю ($\rho \leq 0,001$), стосунками з вчителями ($\rho \leq 0,01$). Означені детермінанти егоїстичності підлітків-діабетиків мають такі коефіцієнти та ієрархію, зазначені у формулі 13 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 13.

$$\text{Агресивність} = 5,859 + 0,407(\text{авторитарність}) + 0,194(\text{егоїстичність}) + 0,214(\text{залежність}) - 0,020(\text{стосунками з вчителями}) - 0,262(\text{прихильність})$$

Формула 13 виявляє 83,2% дисперсії.

Підозрілість позитивно корелює з залежністю і негативно з прихильністю ($\rho \leq 0,001$). Коефіцієнти та ієрархія цих детермінант показано у формулі 14 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 14.

$$\text{Підозрілість} = 10,478 + 0,567(\text{залежність}) - 0,391(\text{прихильність})$$

Формула 14 визначає 69,5% дисперсії.

Схильність підлітків-діабетиків до **підпорядкування** позитивно залежить від дружелюбності ($\rho \leq 0,001$), агресивності ($\rho \leq 0,01$), а негативно – від домінування ($\rho \leq 0,001$), підозрілості, успіху ($\rho \leq 0,05$). Детермінанти підпорядкування підлітків-діабетиків мають такі коефіцієнти та ієрархію, зазначені у формулі 15 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 15.

$Підпорядкування = 5,604 + 0,720(\text{дружелюбність}) + 0,251 (\text{агресивність}) - 0,497 (\text{домінування}) - 0,208 (\text{підозрілість}) - 0,187 (\text{успіх})$

Формула 15 виявляє 76,5% дисперсії. .

Дружелюбність підлітків-діабетиків має позитивний зв'язок з авторитарністю, егоїстичністю, альтруїстичністю, приязню ($\rho \leq 0,001$) та негативний – з підпорядкувальністю, залежністю, домінуванням ($\rho \leq 0,001$). Коефіцієнти та ієрархія цих детермінант показано у формулі 16 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 16.

$Дружелюбність = 0,613 + 0,826 (\text{авторитарність}) + 0,969 (\text{егоїстичність}) + 0,319 (\text{альтруїстичність}) + 0,421 (\text{приязнь}) - 0,453 (\text{підпорядкувальність}) - 0,686 (\text{залежність}) - 0,527 (\text{домінування})$

Формула 16 визначає 86,6% дисперсії..

Схильність підлітків діабетиків до **альтруїзму** позитивно залежить від двох факторів: дружелюбності ($\rho \leq 0,001$) та приязні ($\rho \leq 0,01$), що наочно представлено у формулі 17 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 17.

$Альтруїзм = 8,404 + 0,096 (\text{дружелюбність}) + 0,661 (\text{прихильність})$

Наведена формула виявляє 64,2% дисперсії.

Прояв **домінування** підлітків-діабетиків позитивно пов'язаний із дружелюбністю, альтруїстичністю, та авторитарністю ($\rho \leq 0,001$), а негативно – із прихильністю, підозрілістю, підпорядкуванням ($\rho \leq 0,001$). Коефіцієнти та ієрархія цих детермінант показано у формулі 18 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 18.

Домінування = 0,700 (дружелюбність) + 0,949 (альтруїстичність) + 0,779 (авторитарність) – 0,431 (приятель) – 1,139 (підозрілість) – 1,096 (підпорядковальність)

Формула 18 визначає 97,7% дисперсії.

Прихильність підлітків-діабетиків позитивно залежить від дружелюбності, альтруїстичності, інтернальності у сімейній сфері ($\rho \leq 0,001$), власні здібності ($\rho \leq 0,05$), а негативно – від підозрілості, егоїстичності, агресивності, домінування ($\rho \leq 0,001$). Детермінанти прихильності підлітків-діабетиків мають такі коефіцієнти та ієрархію, наведені у формулі 19 ($\rho \leq 0,001$).

Формула 19.

Прихильність = 1,271 (дружелюбність) + 0,855 (альтруїстичність) + 0,260 (інтернальності у сімейній сфері) + 0,020 (здібності) – 0,329 (егоїстичність) – 0,972 (агресивність) – 0,757 (підозрілість) – 0,161 (домінування) – 3,638

Формула 19 виявляє 98% дисперсії.

Далі було проаналізовано, які компоненти Я-концепції підлітків-діабетиків формуються під впливом значущих інших. Як видно з наведених формул **стосунки з батьками** впливають на самооцінку здібностей, власної успішності підлітків-діабетиків, їхню самоповагу та стосунки з друзями, а також прояв агресивності.

Стосунки з друзями впливають на те, яким чином підлітки-діабетики оцінюють стан свого здоров'я, та на їхні стосунки з батьками. (тому тренінг з підлітками-діабетиками і здоровими, а це сприятиме покращенню стосунків з батьками). Чим кращі стосунки з друзями вони мають, тим вище оцінюють своє здоров'я та вважають кращими свої взаємини з батьками. Бажані стосунки з друзями визначають рівень

загальної екстернальності: чим вище рівень домагань підлітків-діабетиків щодо стосунків з друзями, тим більше вони схильні перекладати відповідальність за своє життя та події в ньому на інших осіб, на долю і везіння.

Стосунки з однокласниками суттєво впливають на самооцінку стану здоров'я, здібностей підлітків-діабетиків, а також їхні стосунки з вчителями. Чим кращі взаємини підлітків, хворих на діабет, з однокласниками, тим вище вони оцінюють стан свого здоров'я та власні здібності, тим кращі стосунки з батьками. Бажання мати добрі стосунки з однокласниками зумовлює і більш високу оцінку респондентами реальних взаємин зі шкільними товаришами.

Стосунки підлітків-діабетиків з вчителями позитивно впливають на їхні взаємини з однокласниками та на оцінку власних здібностей: чим кращими вважають підлітки свої стосунки з вчителями, тим більше вони схильні вірити у свої здібності і тим позитивніше оцінюють свої взаємини зі шкільними товаришами. Бажаючи мати добрі стосунки з вчителями підлітки-діабетики, як правило вище оцінюють свої здібності і існуючі стосунки з вчителями.

Можна зробити **висновок**, що налагодження стосунків підлітків-діабетиків із значущими іншими сприятиме підвищенню їхньої самовпевненості у різних сферах діяльності, формуванню адекватного сприйняття стану свого здоров'я та формуванню відповідальності за власне здоров'я та життя.

Таким чином було визначено причинно-наслідкові звязки особистісних і міжособистісних детермінант формування Я-концепції підлітків-діабетиків.

У структурі Я-концепції підлітків-діабетиків було виявлено наявність в емоційному компоненті: низького рівню самооцінки і самоповаги; в когнітивному компоненті:

нерозуміння критичності та небезпечності хвороби; в поведінковому компоненті: високий рівень екстернальності, небажання брати відповідальність за власне життя на себе, неконструктивні взаємини із оточуючими; в мотиваційному компоненті: звуження мотиваційної сфери до мотиву збереження життя.

У подальшому було розроблено та експериментально апробовано психокорекційну програму психотерапевтичної допомоги підліткам-діабетикам та розкрито ефективні можливості психокорекційного тренінгу підлітків-діабетиків з метою запобігання відхилень та їх корекції в розвитку всіх компонентів Я-концепції підлітка.

Література

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р.Бернс; пер. с англ. М.П. Гнедовского; под. ред. В. Я. Пилиповского. – М.: Прогресс, 1986. – 422 с.
2. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных: учеб. пособие / А. Д. Наследов.- 3-е изд., стереотип. – СПб.: Речь, 2007. – 392 с.
3. Наследов А. Д. SPSS 15: профессиональный статистический анализ данных / А. Д.Наследов. – СПб.: Питер, 2008. – 416 с: ил.
4. Практикум по возрастной психологии: учеб. пособие / под ред. Л. А. Головей, Е. Ф. Рыбалко. – СПб.: Речь, 2002. – С. 559–684.

References

1. Burns R. Razvitiye Ya-konceptcii i vospitaniye [Development of self-concept and training] / R. Burns; per. from English. M.P. Gnedovsky; under. Ed. V.Y. Pilipovskogo. – М.: Progress, 1986. (rus).

2. Nasledov A.D. Matematicheskie metodi psihologicheskogo issledovaniya. Analiz i interpretaciya danih: ucheb. posobie. [Mathematical methods of psychological research. Analysis and interpretation of data: studies. benefit] / A. D Nasledov. – 3 ed., stereotype. – SPb.: Rech, 2007. (rus).
3. Nasledov A.D. SPSS 15: professionalnii statisticheskii analiz danih [SPSS 15: professional statistical data analysis] / A. D.Nasledov. – SPb .: Peter, 2008. (rus).
4. Praktikum po vozrastnoi psihologii: ucheb. posobie [Workshop on the psychology: education. allowance] / Ed. L.A. Golovei, E.F. Rybalko. – SPb .: Rech, 2002. (rus).

Подофей С.А.

Исследование личностных и межличностных детерминант формирования Я-концепции подростков-диабетиков

Аннотация. В статье приведены данные исследования воздействий значимых других на процесс формирования Я-концепции подростков-диабетиков и определены его личностные и межличностные детерминанты. Полученные в исследовании формулы регрессионного анализа позволяют выявить связи, существующие между специфическими компонентами Я-концепции подростков-диабетиков и особенностями их отношений со значимыми другими. Проанализированы личностные и межличностные детерминанты формирования Я-концепции подростков-диабетиков, а именно: самооценка состояния здоровья подростков-диабетиков, уверенность в себе, способности, собственная успешность, внешность, самоуважение, отношения с родителями, друзьями, одноклассниками, учителями, а также экстернальность, эгоистичность, агрессивность, подозрительность, подчинение, дружелюбие, альтруизм, доминирование, привязанность. Выявлена структура взаимосвязей личностных и межличностных детерминант и возможности прогнозирования их влияния. Описаны особенности взаимоотношений

подростков-диабетиков со значимыми другими и влияние последних на формирование специфических компонентов Я-концепции.

Ключевые слова: Я-концепция, множественный регрессионный анализ, личностные и межличностные детерминанты формирования Я-концепции подростков-диабетиков.

Podofei S.A.

Study personal and interpersonal determinants of formation of self-concept adolescents with diabetes

Summary. The article presents data from a study of other important influences on the formation of self-concept of adolescents with diabetes and determine its personal and interpersonal determinants. The results obtained in the study of the formula of regression analysis to elucidate the links between specific components of self-concept of adolescents with diabetes and the characteristics of their relationships with significant others. Analyzed the personal and interpersonal determinants of formation of self-concept of adolescents with diabetes, namely, self-reported health of adolescents with diabetes, self-confidence, ability, own success, appearance, self-esteem, relationships with parents, friends, classmates, teachers, and externality, self-centeredness, aggressiveness, suspicion, obedience, friendship, altruism, domination, attachment. Revealed the structure of relationships and interpersonal determinants of personality and the ability to project their influence. The features of the relationship adolescent diabetics with significant others and the influence of the past on the formation of specific components of self-concept.

Keywords: I-concept, multiple regression analysis, sobyistisni and interpersonal determinants of the formation of self-concept of adolescent diabetics.